

Заваженко А. О.

*аспірант кафедри економічної теорії макро- і мікроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Zavazhenko Andrii

*PhD Student of the Department of Economic Theory
of Macro- and Microeconomics
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

СУПЕРЕЧЛИВИЙ ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню суперечливого впливу інституційних змін на економічний розвиток країн європейського регіону. Проаналізовано теоретичне підґрунтя зближення та розходження траєкторій розвитку економічних систем в контексті реалізації інституційного реформування. У результаті проведеного теоретичного аналізу була обґрунтована гіпотеза щодо суперечливого впливу інституційних чинників на соціально-економічний розвиток господарських систем. Описано ключові інституційні чинники, які можуть впливати на економічний розвиток. За результати проведеного економетричного аналізу інституційних показників економічного розвитку країн європейського регіону емпірично встановлено, що існує конвергентно-дивергентний вплив інституційних чинників на економічний розвиток країн європейського регіону.

Ключові слова: інституції, інституційні зміни, інституційне середовище, інституційні дисфункції, економічний розвиток, сучасні економічні систем.

Вступ та постановка проблеми. Інституційна стратегія країн європейського регіону орієнтована передусім на створення ефективної ринкової господарської системи, яка б сприяла сталому економічному розвитку, глобальній конкурентоспроможності та підвищенню суспільного добробуту. При цьому складність і нелінійність трансформаційних процесів справляє суперечливий вплив на інституційні зміни зазначених країн. Йдеться про те, що окремі з них досягли стійких результатів інституційного реформування, що позитивно позначилось на темпах їхнього економічного розвитку, а в інших й дотепер не втрачає нагальності завдання формування цивілізованого ринкового середовища.

Важливо зауважити, що досвід ринкового реформування постсоціалістичних країн засвідчив, що інституційні зміни, спрямовані на заміщення існуючих інституцій новими, не завжди призводять до позитивних соціально-економічних результатів. У цьому контексті суперечливість інституційного розвитку може проявлятися в тому, що ринково-підприємницькі відносини набувають ознак квазіринкового інституційного середовища та укорінюються як дефектні неформальні взаємодії, пов'язані з тінізацією, корупцією, неплатежами тощо. Усвідомлення того, що в процесі здійснення інституційних перетворень можуть виникати неефективні норми, привернуло увагу дослідників до феномену інституційних дисфункцій, з'ясування механізмів їх виникнення і подолання.

Зазначені проблеми є актуальними на сучасному етапі інституційної модернізації європейських економік, зокрема постсоціалістичних, інституційне середовище яких перебуває в стані якісних системних трансформацій ще з кінця минулого століття. Наукове осмислення причин та наслідків суперечливого впливу інституційних змін та розробка на цій основі рекомендацій щодо формування ефективного інституційного дизайну в Україні має важливе теоретичне і практичне значення для повоєнного відновлення, забезпечення сталого економічного розвитку та покращення добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як відомо, концептуально-методологічні засади дослідження інституційного розвитку розроблені представниками інституційної економічної теорії. Найбільш плідними результатами досліджень в цій сфері є напрацювання засновника теорії інституційних змін Норта Д., який зробив вагомий внесок у категоріальне визначення поняття «інституції» як встановлених у суспільстві обмежувальних рамок людських взаємодій, увів у науковий вжиток поділ інституцій на неформальні та формальні, обґрунтував розмежування інституцій (правил) та організації (гравців), які функціонують та взаємодіють між собою [1].

Значний науковий інтерес становить розмежування вченим дивергентних векторів розвитку соціально-економічних систем, здійснене на основі типологізації інституційних порядків за критерієм домінуючого способу доступу до економічних та політичних ресурсів, а саме: порядку обмеженого доступу та альтернативного йому відкритого порядку конкурентного доступу. Формування останнього є стратегічною метою реалізації інституційної трансформації країн європейського регіону [2; 3].

Теоретичний феномен розбіжності інституційних змін досліджувався також Херрманн-Пілламом К. [4]. У працях інших зарубіжних дослідників була порушена теоретична проблема визначення умов, за яких інституційні зміни штовхають економіку до гомогенізації чи розбіжностей, виявлено як спільні загальні закономірності (конвергентні тенденції), так і зростаючі розбіжності (ознаки дивергентності) їхнього інституційного розвитку [5].

У цьому контексті вагоме науково-практичне значення має дослідження інституційного змісту, особливостей реалізації, проблем і суперечностей економічних реформ з погляду становлення, функціонування і розвитку ринків у перехідних економіках [11]. Зокрема, науковий інтерес становить проведене порівняльне дослідження дивергенції шляхів реалізації трансформаційних процесів у Польщі та Україні, здійснене на основі аналізу відмінностей політичних та економічних інституцій [6].

Заслужує на увагу також низка наукових публікацій, присвячених проблемам інституційного реформування, в яких зарубіжні вчені досліджують інституційні зміни в окремих постсоціалістичних країнах [7] та аналізують значення формальних і неформальних інституцій для формування ефективних економічних відносин [8], зокрема розкривають вплив інституцій на інноваційну діяльність [9], виділяючи в цьому контексті провідну роль інноваційної модернізації в економічному розвитку господарських систем [10].

Водночас подальшої наукової розробки потребує виявлення і конкретизація каузальних чинників недостатньої соціальної та економічної результативності інституційної трансформації європейських країн, без чого неможливе здійснення ефективної корекції стратегії і тактики інституційного реформування економіки України.

Незважаючи на наявні численні теоретичні розвідки в цій царині до невирішених до цього часу аспектів зазначеної проблеми належить з'ясування передумов, чинників та наслідків інституційних дисфункцій ринкових трансформацій, що обумовлюють суперечливість інституційних змін і як результат – відмінності у темпах економічного зростання європейських країн.

Метою статті є обґрунтування та підтвердження гіпотези щодо суперечливого впливу інституційних чинників на економічний розвиток країн європейського регіону і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо реалізації пріоритетних напрямів вдосконалення інституційного реформування національної економіки.

Результати дослідження. Як відомо, інституційні зміни є процесом трансформації інституційного середовища, яке автоматично не створює підґрунтя для економічного розвитку. Досить часто ринкові реформи супроводжувалися виникненням інституційних дисфункцій, пов'язаних з порушенням функціонування інституційних систем [11].

Складність та суперечливість процесу інституційних змін знаходить втілення у постановці таких теоретичних проблем: інституційних ризиків, інституційних дисфункцій, інституційної адаптації, ринку інституційних інновацій та запозичень тощо. Це обумовлює орієнтацію дослідників на пошук більш органічних шляхів інституційного проектування. З огляду на це науковці порушують питання не про запозичення (імпорт) інституцій, а про їхнє вирощування на власному етно-національному та соціо-культурному ґрунті.

Як засвідчує досвід реалізації ринкових трансформацій, задача пристосування інституційних рамок до національно-історичних та соціально-економічних особливостей господарської системи є надзвичайно. Результативність інституційного реформування обумовлена ступенем взаємовідповідності або конгруентності пануючого в країні неформального інституційного середовища із здійсненими інституційними новаціями.

Важливо зауважити, що інституційна структура економіки формується сукупністю успадкованих та продукованих реформуванням формальних та неформальних інституцій. Останні представляють собою традиції, усталені звичаї, неписані кодекси поведінки, моральні та етичні норми, господарську етику, ментальність тощо. Саме неформальні інституції надають інституційному середовищу національних якостей, забезпечуючи спадкоємність історичного та національно-культурного розвитку соціальних спільнот.

Таким чином, для економічних систем є важливим, в якій мірі нові інституційні рамки є сумісними з існуючими неформальними інституціями. При цьому можливі такі варіанти їхньої взаємодії:

– сходження, зближення старих та нових інституційних норм, що зумовлює позитивну еволюційну конвергенцію національних економік;

– часткову інституційну несумісність старих та нових інституційних норм, наслідком якої є негативна еволюційна конвергенція національних економік;

– дивергенцію, тобто розходження, несумісність траєкторій інституційного розвитку національних економік.

У цьому контексті суперечливість наслідків ринкової трансформації постсоціалістичних економік коріниться у неконгруентності неформального інституційного фону та запозичених чи імпортованих формальних ринкових інституцій. Суттєвим ускладнюючим та гальмуючим фактором на цьому шляху є взаємодія нових інституційних утворень із укоріненими традиціями, звичаями, рисами економічної ментальності населення зазначених країн.

Таким чином, інституційні чинники відіграють вирішальну роль у процесі економічного розвитку господарських систем, що в свою чергу сприяє розгортанню конвергентно-дивергентних процесам між різними регіонами чи країнами. Нині дослідниками ідентифіковано низку інституційних чинників соціально-економічного розвитку, що зумовлюють розходження векторів еволюції країн та регіонів. До найбільш поширених серед них слід віднести:

– права власності. Захищені права власності створюють сприятливе середовище для економічного розвитку, заохочуючи інвестиції, інновації та підприємництво;

– доступ до капіталу. Доступність капіталу в т.ч. через фінансові організації, такі як банки, може сприяти економічному розвитку, надаючи підприємствам та приватним особам доступ до коштів, необхідних для інвестицій та зростання;

– людський капітал. Кваліфікований людський капітал є вирішальними факторами економічного розвитку. Регіони або країни з добре розвиненими системами освіти та кваліфікованою робочою силою мають більше шансів на економічний розвиток, оскільки вони можуть залучати інвестиції, стимулювати інновації та ефективніше адаптуватися до мінливих економічних умов;

– корупція. Високий рівень корупції може перешкоджати економічному розвитку, спотворюючи ринкові механізми, підживляючи довіру інвесторів та суспільства;

– соціальна нерівність. Соціальна нерівність, що проявляється через нерівність у доходах, у доступі до інформації, гендерну нерівність тощо, може перешкоджати економічному розвитку;

– економічна політика. Економічна політика, зокрема протекціоністські заходи, торговельні бар'єри та нерівномірний розподіл ресурсів, можуть суттєво впливати на соціально-економічний розвиток.

Для реалізації мети теоретичного дослідження було висунуто гіпотезу щодо наявності суперечливого впливу інституційних чинників на економічний розвиток країн європейського регіону. З метою доведення або спростування висунутої гіпотези було вирішено застосувати реалізацію логіт моделі на основі даних щодо економічного та інституційного розвитку 39 країн європейського континенту за 2019 рік (табл. 1), де:

V_1 – *Corruption Perception Index* – індекс сприйняття корупції (межі 0-100);

V_2 – *Fragile State Index* – індекс крихкості держави (межі 0-100);

V_3 – *Property Rights Index* – індекс прав власності (межі 0-10);

V_4 – *Economic Freedom Index* – індекс економічної свободи (межі 0-100);

V_5 – *Internet users* – кількість користувачів інтернету у % від загальної кількості населення (межі 0-100);

V_6 – *Gender Inequality Index* – індекс гендерної рівності (межі 0-1)

V_7 – *GDP per capita (constant 2015 US\$)* – показник ВВП на одну особу;

V_8 – *GDP group* – група країни за рівнем ВВП на одну особу (межі 0-1).

Як уже зазначалося, для здійснення дослідження було обрано 2019 рік. Обрання саме цього часового інтервалу обумовлено низкою міркувань, а саме: 2019 рік – це останній рік стабільного економічного розвитку перед початком глобальної пандемії Covid-19 та подальшої глобальної Covid-кризи. Остання є специфічним екзогенним чинником, який негативно позначився на економічному розвитку, вплив якого бажано елімінувати у дослідженні.

У ході дослідження було проаналізовано дані з погляду відповідності логнормальному та нормальному розподілу (табл. 2).

За результатами аналізу відповідності показників логнормальному та нормальному розподілу можна констатувати, що змінна V_2 (індекс крихкості держави) не відповідає умовам логнормального розподілу. Водночас показник V_7 (ВВП на одну особу) не відповідає умовам нормального розподілу.

На основі отриманих даних було застосовано процедуру логістичної регресії. Отримані результати дають можливість зробити попереднє припущення щодо хороших розпізнавальних здібностей моделі – $p=0,0$ (табл. 3).

У цій моделі кожна зі змінних V_1, V_3, V_4, V_5 та V_6 є фактором, який впливає на ймовірність того, що країна належить до групи з високим рівнем економічного

Таблиця 1

Статистична вибірка даних для дослідження

	V_1	V_2	V_3	V_4	V_5	V_6	V_7	V_8
Україна	33	69	4,47	54,9	71,0	0,234	3115,9	0
Молдова	34	66	4,33	62	78,3	0,204	3250,4	0
Албанія	36	58,8	4,29	66,9	72,2	0,181	4424,3	0
Грузія	56	71,2	5,24	77,1	72,5	0,331	4486,8	0
Боснія та Герцеговина	35	70,2	4,33	62,6	73,2	0,149	5367,0	0
Білорусь	47	65,8		61,7	85,1	0,118	6222,3	0
Чорногорія	45	55,5	4,95	61,5	81,4	0,109	6522,6	0
Сербія	38	66,1	4,82	66	78,4	0,132	6533,2	0
Болгарія	44	49,2	5,72	70,2	70,2	0,206	8049,8	0
Румунія	44	46,7	5,88	67	78,5	0,276	10830,1	0
Російська Федерація	30	72,6	5,00	61	85,0	0,225	11786,6	0
Туреччина	40	79,1	5,40	64,4	77,7	0,306	12035,0	0
Хорватія	47	46,1	5,23	62,2	78,3	0,116	12694,4	0
Угорщина	44	47,6	6,25	66,4	84,8	0,233	14328,1	0
Польща	56	41	5,66	69,1	86,8	0,115	14588,1	0
Латвія	57	42,3	6,03	71,9	88,9	0,176	15487,9	0
Литва	60	36,5	6,52	76,7	83,1	0,124	17033,0	0
Словаччина	49	38,2	6,37	66,8	89,9	0,191	17251,7	0
Греція	50	52,1	5,23	59,9	78,1	0,116	17436,0	0
Чехія	54	35,7	7,01	74,8	81,3	0,136	18983,7	0
Естонія	75	38,5	7,18	77,7	89,1	0,086	19735,7	0
Португалія	61	23,5	6,94	67	78,3	0,075	19897,3	0
Словенія	60	25,8	6,15	67,8	86,6	0,063	22915,1	0
Іспанія	62	40,4	6,60	66,9	93,2	0,07	24935,4	0
Італія	53	42,4	6,15	63,8	77,3	0,069	29287,1	1
Кіпр	57	56,1	6,36		90,8	0,086	30438,5	1
Франція	69	30,5	7,21	66	84,3	0,049	35765,4	1
Бельгія	76	27,1	7,71	68,9	91,5	0,043	39959,5	1
Німеччина	80	23,2	7,74	73,5	89,8	0,084	41259,2	1
Велика Британія	77	38,3	7,68	70,2	94,8	0,118	41811,4	1
Австрія	76	24,1	8,15	73,3	87,5	0,069	43610,5	1
Фінляндія	85	14,6	8,65	75,7	92,2	0,047	44773,2	1
Нідерланди	82	22,9	8,28	77	91,3	0,043	46327,7	1
Швеція	85	18,2	8,19	74,9	94,5	0,039	51620,7	1
Ісландія	75	18	7,62	77,1	99,0	0,058	53193,6	1
Данія	88	17,2	8,21	78,3	96,5	0,038	56202,2	1
Норвегія	84	16,2	8,25	73,4	97,0	0,045	75059,3	1
Ірландія	72	19,9	7,53	80,9	92,0	0,093	78558,3	1
Швейцарія	85	17,1	8,53	82	93,8	0,025	85682,0	1

Джерело: [12–18]

Таблиця 2

Відповідність змінних розподілу

Змінна	Логнормальний розподіл (p-value)	Статус	Нормальний розподіл (p-value)	Статус
V_1	0,12	✓	0,08	✓
V_2	0,04	✓	0,08	✓
V_3	0,34	✓	0,29	✓
V_4	0,24	✓	0,18	✓
V_5	0,22	✓	0,22	✓
V_6	0,67	✓	0,09	✓
V_7	0,22	✓	0,01	×

Джерело: власні розрахунки

Таблиця 3

Оцінки логістичної регресії

Модель: Логістична регресія Число 0: 23 1: 14. Зал. змінна: V_8 Втрати: максимальна правдоподібність Фінальні втрати: 5,186449520 $\chi^2(5)=38,709$ p=,00000						
	B0	V_1	V_3	V_4	V_5	V_6
Оцінка	-16,5043	-0,056013	5	-0,140071	0,010439	-42,0618
Відношення шансів	0,0000	0,945527	108	0,869296	1,010494	0,0000
Відношення шансів (розмах)		0,038822	741680300	0,022462	1,351268	0,0000
Середнє		59,37838	6,47268	69,61622	84,81701	0,12632

Джерело: власні розрахунки

розвитку. Крім того, кожен фактор має відповідний коефіцієнт, який вказує на те, наскільки сильно цей фактор впливає на ймовірність.

Отже, у наведеній моделі коефіцієнти для кожного фактору є такими:

- коефіцієнт -0,056013 для V_1 (індекс сприйняття корупції);
- коефіцієнт 5 для V_3 (індекс прав власності);
- коефіцієнт -0,140071 для V_4 (індекс економічної свободи);
- коефіцієнт 0,010139 для V_5 (кількість користувачів інтернету у % від загальної кількості населення);
- коефіцієнт -42,0618 для V_6 (індекс гендерної рівності).

Крім того, у моделі є константа -16,5043, яка відображає базову ймовірність того, що країна належить до групи з високим рівнем економічного розвитку.

За допомогою цієї моделі можна прогнозувати ймовірність належності країни до групи з високим рівнем ВВП на одну особу на основі значень вказаних факторів. Чим вище значення цієї ймовірності, тим більша ймовірність того, що країна належить до групи з високим рівнем соціально-економічного розвитку. Для більш детального аналізу:

1) розрахуємо z – значення логіт моделі як лінійну комбінацію вигляду:

$$Z = -16,5043 - 0,056013 \cdot 59,37838 + 5 \cdot 6,47268$$

$$0,140071 \cdot 69,61622 + 0,010139 \cdot 84,81701 - 42,0618 \cdot 0,12632 = -1,671;$$

2) обчислимо $f(z)$ за формулою:

$$f(Z) = e^{1,671} / (1 + e^{1,671})^2 = 0,1332;$$

3) граничний ефект становитиме:

$$\beta_1 = -0,056013 \times 0,1332 = -0,007460932 \text{ (-0,7 п.п.);}$$

$$\beta_2 = 5 \times 0,1332 = 0,666 \text{ (66 п.п.);}$$

$$\beta_3 = -0,140071 \times 0,1332 = -0,018657457 \text{ (-1,9 п.п.);}$$

$$\beta_4 = 0,010439 \times 0,1332 = 0,001390475 \text{ (0,14 п.п.);}$$

$$\beta_5 = -42,0618 \times 0,1332 = -5,60263176 \text{ (-560 п.п.);}$$

Таким чином, збільшення індексу сприйняття корупції на 1 зменшує ймовірність потрапляння в групу країн з високим рівнем економічного розвитку на 0,007460932 (або 0,7 в.п.), збільшення індексу прав власності на 1 збільшує

ймовірність потрапляння в групу країн з високим рівнем економічного розвитку на 0,666 (або 66 в.п.), збільшення індексу економічної свободи на 1 зменшує ймовірність потрапляння в групу країн з високим рівнем економічного розвитку на 0,018657457 (або 1,9 в.п.), збільшення кількості користувачів інтернету на 1 збільшує ймовірність потрапляння в групу країн з високим рівнем економічного розвитку на 0,001390475 (або 0,14 в.п.) та збільшення індексу гендерної рівності на 1 зменшує ймовірність потрапляння в групу країн з високим рівнем економічного розвитку на 5,60263176 (або -560 в.п.).

Результати моделі можуть бути представлені у вигляді скорінгу (табл. 4), який надає можливість створити більше ніж дві групи аналізованих країн, наприклад: найменш розвинені економіки (I); середньорозвинені економіки (II); високорозвинені економіки (III). Точки відсічення – 0,1 та 0,5 відповідно.

Для оцінювання розпізнавальних здібностей моделі було проведено ROC аналіз результатів моделювання на базі таблиці 5.

Частка істинно позитивних прикладів (True Positives Rate):

$$TPR = \frac{TP}{TP + FN} \cdot 100\% \quad (13/22=0,9285 \text{ (92,85\%)})$$

Частка хибно позитивних прикладів (False Positives Rate):

$$FPR = \frac{FP}{TN + FP} \cdot 100\% \quad (1/23=0,0434 \text{ (4,34\%)})$$

Зауважимо, що для аналізу результатів класифікації необхідно також розрізнити поняття чутливості і специфічності моделі, оскільки ними визначається об'єктивна цінність бінарного класифікатора. При цьому чутливість (Sensitivity) – це частка істинно позитивних випадків:

$$S_s = TPR \text{ (92,85\%)}$$

Водночас специфічність (Specificity) – це частка істинно негативних випадків, які були правильно ідентифіковані моделлю:

$$S_p = \frac{TN}{TN + FP} \cdot 100\% \quad (22/23=0,9565 \text{ (95,65\%)})$$

Скорінг результатів моделювання

	Отримані* результати	Очікувані результати	Групи за результатами
Україна	0,000000	0,000001	I
Молдова	0,000000	0,000000	I
Албанія	0,000000	0,000000	I
Грузія	0,000000	0,000000	I
Боснія та Герцеговина	0,000000	0,000004	I
Чорногорія	0,000000	0,000279	I
Сербія	0,000000	0,000044	I
Болгарія	0,000000	0,000048	I
Румунія	0,000000	0,000009	I
Російська Федерація	0,000000	0,000007	I
Туреччина	0,000000	0,000000	I
Хорватія	0,000000	0,000606	I
Угорщина	0,000000	0,000372	I
Польща	0,000000	0,001184	I
Латвія	0,000000	0,000335	I
Литва	0,000000	0,011986	II
Словаччина	0,000000	0,002757	I
Греція	0,000000	0,000706	I
Чехія	0,000000	0,112954	II
Естонія	0,000000	0,342049	II
Португалія	0,000000	0,701557	III
Словенія	0,000000	0,090345	III
Іспанія	0,000000	0,398112	II
Італія	1,000000	0,155391	II
Франція	1,000000	0,951733	III
Бельгія	1,000000	0,992037	III
Німеччина	1,000000	0,915145	III
Велика Британія	1,000000	0,791751	III
Австрія	1,000000	0,994115	III
Фінляндія	1,000000	0,999523	III
Нідерланди	1,000000	0,997637	III
Швеція	1,000000	0,997356	III
Ісландія	1,000000	0,940366	III
Данія	1,000000	0,995782	III
Норвегія	1,000000	0,998089	III
Ірландія	1,000000	0,608523	III
Швейцарія	1,000000	0,999197	III

* 1 – економічно розвинуті; 0 – економічно нерозвинуті (провал)

Джерело: власні розрахунки

Модель з високою специфічністю частіше дає істинний результат при наявності негативного результату (виявляє негативні приклади).

$$ROCI = (TP + TN)/n, = 35/37 = 0,9459 (94,59\%).$$

Таблиця 6

Розпізнавальні здібності моделі

Показник	Значення показника
Чутливість (Sensitivity), %	92,85
Специфічність (Specificity), %	95,65
Правильно класифіковані (ROCI), %	94,59
Відношення шансів	286

Джерело: власні розрахунки

Таблиця 5

ROC аналіз результатів моделювання

Фактичний результат	Передбачений результат		Разом
	FAILURE	SUCCESS	
FAILURE	22	1	23
SUCCESS	1	13	14
Разом	23	14	37

Джерело: власні розрахунки

Розпізнавальні здібності logit моделі було оцінено за допомогою ROC-індексу (ROCI) як частки правильно класифікованих випадків у загальній кількості випадків (табл. 6):

Таким чином, специфічність відображає відсоток правильно класифікованих «негативних» випадків, тобто тих, які насправді не належать до цільового класу. У наведеній моделі специфічність дорівнює 95,65%. Це означає,

що 95,65% «негативних» випадків були правильно ідентифіковані. Чутливість відображає відсоток правильно класифікованих «позитивних» випадків, тобто тих, які насправді належать до цільового класу. У цій моделі чутливість дорівнює 92,85%. Це означає, що 92,85% «позитивних» випадків були правильно ідентифіковані. Правильно класифіковані (ROCI) відображає загальну точність моделі, тобто відсоток правильно класифікованих випадків. У цій моделі ROCI дорівнює 94,59%. Це означає, що загалом 94,59% випадків були правильно ідентифіковані. Відношення шансів (odds ratio) є мірою зв'язку між змінною та ймовірністю належати до цільового класу. У представленій моделі відношення шансів дорівнює 286. Це означає, що ймовірність належати до цільового класу збільшується в 286 разів при збільшенні значення вхідних змінних на одиницю. Загалом розпізнавальні здібності моделі з урахуванням чутливості та специфічності можна вважати високими, проте модель краще класифікує негативні випадки (наслідки). Тобто описана модель дозволяє підтвердити гіпотезу, відповідно до якої виокремлені інституційні чинники здійснюють суперечливий вплив на економічний розвиток країн європейського регіону.

Висновки. Представлене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

1) у результаті проведеного теоретичного аналізу була обґрунтована гіпотеза щодо суперечливого впливу інституційних чинників на соціально-економічний розвиток господарських систем;

2) з метою підтвердження зазначеної гіпотези було проведено економетричний аналіз ключових інституційних показників економічного розвитку країн європейського регіону для яких необхідні статистичні дані були у відкритому доступі;

3) в результаті дослідження було підтверджено розпізнавальні здібності розробленої моделі. Тобто описана

модель дозволяє підтвердити припущення щодо суперечливого впливу зазначених інституційних чинників на соціально-економічний розвиток країн європейського регіону.

Зокрема, можна констатувати конвергентно-дивергентний вплив інституційних чинників на економічний розвиток країн європейського регіону. При цьому конвергентними ознаками соціально-економічних трансформацій зазначених країн є ринкова спрямованість проведених реформ та спільна стратегія реалізації системних змін, які пов'язані з їхньою територіальною близькістю та їхнім членством в регіональних об'єднаннях. Водночас дивергентний вплив інституційних чинників обумовлений ступенем конгруентності існуючого та пануючого в країні неформального інституційного середовища із здійсненими інституційними новаціями, що знаходиться відображення в різного роду інституційних дисфункціях. За цих обставин інституційні середовища зазначених країн формують власні унікальні траєкторії розвитку, що відображають складні та суперечливі конвергентно-дивергентні процеси, коли накопичені елементи системи утворюють неповторну цілісність, яка різниться від країни до країни.

На наш погляд, подальше дослідження зазначеної проблематики має важливе теоретичне та науково-практичне значення для подолання системних інституційних вад, які перешкоджають позитивній соціально-економічній динаміці України та її подальшій ефективній інституційній модернізації. Йдеться про напрями реформування у контексті реалізації європейської інтеграції України сфер захисту прав власності, як фізичної, так й інтелектуальної, модернізації економічної політики у сфері оподаткування, сприяння зменшенню гендерної нерівності та забезпечення вільного доступу суспільства до ресурсів мережі інтернет тощо. Реалізація заходів з інституційного реформування в даних напрямках має стати основою довготривалої стратегії модернізації вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ : Основи, 2000. 198 с.
2. North D.C., Wallis J.J., Webb S.B., Weingast B.R. (eds.) In the Shadow of Violence: Politics, Economics, and the Problems of Development. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 378 p.
3. North D.C., Wallis J.J., Weingast B.R. Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 308 p.
4. Herrmann-Pillath C., Joachim Zweynert (Eds.) Time, Style and Institutions: An Evolutionary Approach to Institutional Diversity. Economic Styles in the Process of EU Eastern Enlargement. 2009. P. 13–54. DOI: <https://doi.org/10.5771/9783845217758-13>
5. Beckert J. Institutional Isomorphism Revisited: Convergence and Divergence in Institutional Change. *Sociological Theory*. 2010. Vol. 28. Issue 2. P. 150–166. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2010.01369.x>
6. Hartwell Ch.A. Institutional Reform: Irresistible Forces and Immovable Objects. Palgrave Macmillan Books / in: Hölscher J. & Tomann H. (eds). Palgrave Dictionary of Emerging Markets and Transition Economics. Palgrave Macmillan UK. 2015. Chapter 8. P. 153–169. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-37138-6_9
7. Romaniuk J., Sznajderska A. Institutional Changes in Financial Systems of Poland and the Czech Republic. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2013. № 16(1). P. 123–142. DOI: <https://doi.org/10.2478/cer-2013-0008>
8. Godlewska M., Pilewicz T. The Impact of Interplay Between Formal and Informal Institutions on Corporate Governance Systems: a Comparative Study of CEECs. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2018. № 21(4). P. 85–104. DOI: <https://doi.org/10.2478/CER-2018-0028>
9. Ervits I., Żmuda M. Comparative Study of the Role of Institutions in Shaping Inventive Activity in Mid-Range Emerging Economies. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2016. № 19(4). P. 85–105. DOI: <https://doi.org/10.1515/cer-2016-0031>
10. Koblianska I., Kalachevska L. Problems of the Institutional-Legal and Organizational Provision of Systemic Innovation Policy: the Case of Ukraine. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2019. № 22(1). P. 53–73. DOI: <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0004>
11. Grazhevska N., Gaidai T., Mostepaniuk A., Zavazhenko A. Institutional dysfunctions as a factor of convergent-divergent institutional development of post-socialist countries. *Access to science, business, innovation in digital economy*. 2021. № 2(3). P. 290–308. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3\(7\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3(7))
12. Corruption Perception Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення: 14.07.2023).
13. Economic Freedom Index. URL: <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 14.07.2023).
14. Fragile State Index. URL: <https://fragilestatesindex.org/> (дата звернення: 14.07.2023).

15. Gender Inequality Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index> (дата звернення: 14.07.2023).
16. Property Rights Index. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/> (дата звернення: 14.07.2023).
17. Statista. URL: <https://www.statista.com> (дата звернення: 14.07.2023).
18. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 14.07.2023).

References:

1. North D.C. (2000) *Institutional change and economic performance*. Kyiv: Osnovy, 140 p.
2. North D.C., Wallis J.J., Webb S.B., Weingast B.R. (eds.) (2013) *In the Shadow of Violence: Politics, Economics, and the Problems of Development*. Cambridge: Cambridge University Press, 378 p.
3. North D.C., Wallis J.J., Weingast B.R. (2009) *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. Cambridge: Cambridge University Press, 308 p.
4. Herrmann-Pillath C., Joachim Zweynert (Eds.) (2009) Time, Style and Institutions: An Evolutionary Approach to Institutional Diversity. *Economic Styles in the Process of EU Eastern Enlargement*. P. 13–54. DOI: <https://doi.org/10.5771/9783845217758-13>
5. Becker J. (2010) Institutional Isomorphism Revisited: Convergence and Divergence in Institutional Change. *Sociological Theory*, vol. 28, issue 2, pp. 150–166. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2010.01369.x>
6. Hartwell Ch.A. (2015) Institutional Reform: Irresistible Forces and Immovable Objects. Palgrave Macmillan Books / in: Hölscher J. & Tomann H. (eds). *Palgrave Dictionary of Emerging Markets and Transition Economics*. Palgrave Macmillan UK. Chapter 8. P. 153–169. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-37138-6_9
7. Romaniuk J., Sznajderska A. (2013) Institutional Changes in Financial Systems of Poland and the Czech Republic. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, no. 16(1), pp. 123–142. DOI: <https://doi.org/10.2478/cer-2013-0008>
8. Godlewska M., Pilewicz T. (2018) The Impact of Interplay Between Formal and Informal Institutions on Corporate Governance Systems: a Comparative Study of CEECs. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, no. 21(4), pp. 85–104. DOI: <https://doi.org/10.2478/CER-2018-0028>
9. Ervits I., Žmuda M. (2016) Comparative Study of the Role of Institutions in Shaping Inventive Activity in Mid-Range Emerging Economies. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, no. 19(4), pp. 85–105. DOI: <https://doi.org/10.1515/cer-2016-0031>
10. Koblianska I., Kalachevska L. (2019) Problems of the Institutional-Legal and Organizational Provision of Systemic Innovation Policy: the Case of Ukraine. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, no. 22(1), pp. 53–73. DOI: <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0004>
11. Grazhevskaya N., Gaidai T., Mostepaniuk A., Zavazhenko A. (2021) Institutional dysfunctions as a factor of convergent-divergent institutional development of post-socialist countries. *Access to science, business, innovation in digital economy*, no. 2(3), pp. 290–308. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3\(7\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.3(7))
12. Corruption Perception Index. Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (accessed July 14, 2023).
13. Economic Freedom Index. Available at: <https://www.heritage.org/index/> (accessed July 14, 2023).
14. Fragile State Index. Available at: <https://fragilestatesindex.org/> (accessed July 14, 2023).
15. Gender Inequality Index. Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index> (accessed July 14, 2023).
16. Property Rights Index. Available at: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/> (accessed July 14, 2023).
17. Statista. Available at: <https://www.statista.com> (accessed July 14, 2023).
18. World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/> (accessed July 14, 2023).

THE CONTRADICTIONARY IMPACT OF INSTITUTIONAL CHANGES ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN REGION COUNTRIES

Summary. The article describes the contradictory impact of institutional changes on the economic development of the European region countries. The article's topic is a relevant theoretical problem within the framework of research into the new institutional theory, as it substantiates ways of realizing the negative impact of inefficient institutions on the process of economic systems development. The theoretical basis of the convergence and divergence of the development trajectories of economic systems in the context of the implementation of institutional reform is analyzed. The author notes that the process of institutional changes is not uniform and its result can be both effective and ineffective institutions, which become the basis of divergent trajectories of the development of economic systems. As a result of the theoretical analysis, the author substantiated the hypothesis regarding the contradictory influence of institutional factors on the socio-economic development of economic systems. The key institutional factors that can influence economic development are described such as property rights defence, access to capital, human capital, level of corruption, social inequality, economic policy etc. According to the results of the conducted econometric analysis of institutional indicators of economic development of the European region countries that is based on statistical data from recent years, it was empirically established that there is a convergent-divergent influence of institutional factors on the economic development of the European region countries. It can be explained because the institutional environments of analyzed countries have unique development trajectories that reflect complex and other convergent-divergent processes when the accumulated elements of the system create an individual unique integrity that differs from country to country. The author also warns that the described directions of Ukraine's institutional reforming should not be carried out as an exception but purposefully in the form of implementing a long-term strategy for reforming all areas of social life.

Keywords: institutions, institutionalism, institutional changes, institutional environment, institutional dysfunctions, economic development, modern economic systems.